

**Rzecznik
Finansowy**

www.rf.gov.pl

Analiza Rzecznika Finansowego

Obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolnika i obowiązkowe ubezpieczenie budynków rolnych

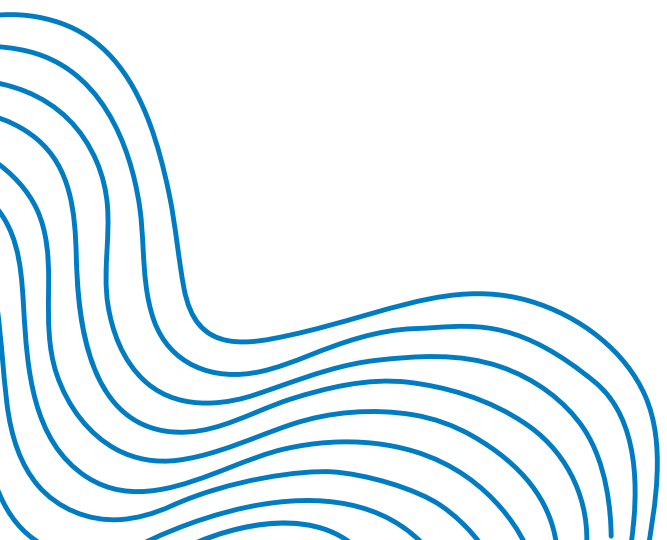
Opracowali: Artur Jasiński i dr Norbert Kraj

Luty 2023

Wstęp

Produkcja rolna narażona jest na szereg wszechobecnych, losowych niebezpieczeństw, takich jak kradzieże czy pożary budynków i znajdującego się w nich mienia, ale w szczególności na szkody wywołane niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi jak huragany, powodzie, gradobicia. W działalności rolnej powszechne jest także wysokie ryzyko wystąpienia nieszczęśliwych wypadków, chorób czy śmierci kluczowych osób w gospodarstwie. Nie bez znaczenia pozostają także niebezpieczeństwa natury ekonomicznej, jak znaczący spadek cen, brak popytu i związane z tym trudności ze zbytem produktów rolnych. Możliwość wystąpienia strat zagraża każdemu gospodarstwu rolnemu i stanowi niebezpieczeństwo, którego zniszczenie się powoduje ujemne skutki na różnych płaszczyznach funkcjonowania gospodarstwa rolnego. Dlatego też, tak ważna jest ochrona ubezpieczeniowa zarówno ta obowiązkowa jak i ta dobrowolna. Ochrona ubezpieczeniowa jest szczególnie istotna, gdy zdarzenia te wpływają na dorobek całego życia lub przekładają się na realnie poniesione straty. A przecież jak pokazuje doświadczenie takie właśnie dominują w rolnictwie. Stąd też, właśnie w rolnictwie mamy do czynienia z ubezpieczeniami obowiązkowymi jak ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników, ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego czy ubezpieczenie upraw i zwierząt gospodarskich oraz szeregiem pakietowych i wariantowych ubezpieczeń dobrowolnych, które są odpowiedzią na potrzebę zabezpieczenia potencjalnego ryzyka, a tym samym pożądanym uzupełnieniem obowiązkowej ochrony działalności rolniczej. Każdy z obszarów funkcjonowania gospodarstwa rolnego ma swoją specyfikę w odniesieniu do występujących zagrożeń i sposobu podejścia do decyzji w zakresie zarządzania ryzykiem. Innego rodzaju ryzyka upatrywać będziemy

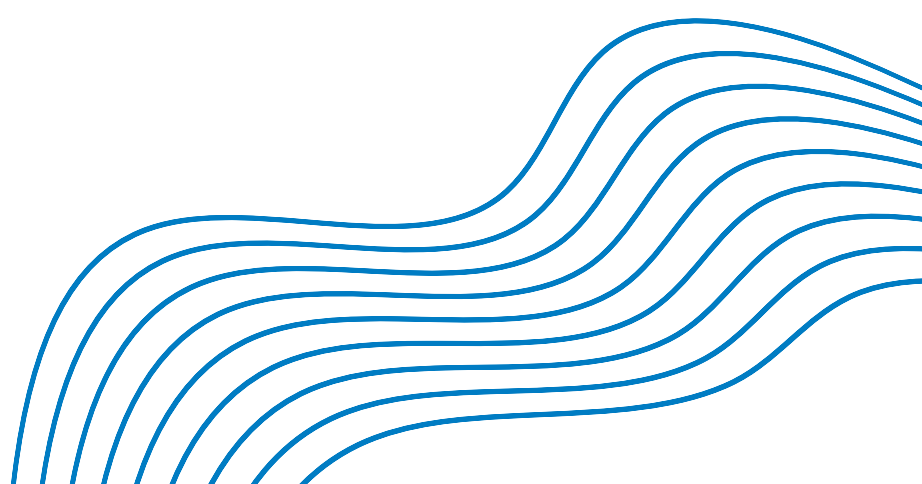

w zagrożeniach związanych z produkcją roślinną czy zwierzęcą, a innego wobec ewentualnych roszczeń poszkodowanych osób, na skutek prowadzonej działalności w gospodarstwie rolnym, skutkujących potencjalną odpowiedzialnością cywilną. Nie sposób pominąć również zagrożeń związanych z wypadkami osób prowadzących gospodarstwo rolne, a także kontynuacji tejże działalności w przypadku choroby czy śmierci osób kluczowych dla jej prowadzenia.

Dlatego przygotowaliśmy cykl Analiz przypominających podstawowe cechy i zasady funkcjonowania ubezpieczeń skierowanych dla rolników. Zawierają one kompendium wiedzy o ubezpieczeniach rolnych a także praktyczne wskazówki dla klientów, którzy korzystają z ochrony ubezpieczeniowej, w ramach poszczególnych typów ubezpieczeń związanych z szeroko pojętą produkcją rolną i prowadzonym w związku z tym gospodarstwem rolnym.

dr Bohdan Pretkiel
Rzecznik Finansowy

Spis treści

I. Obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego	05
01. Obowiązek zawarcia ubezpieczenia OC rolnika	05
02. Przedmiot i zakres obowiązkowego ubezpieczenia OC rolnika	11
03. Odpowiedzialność za szkody spowodowane przez psa należącego do rolnika	17
04. Odpowiedzialność rolnika za zniszczenie upraw na sąsiednim polu	18
05. Termin wypłaty odszkodowania	19
06. Ubezpieczenie gospodarstwa po śmierci rolnika i związane z tym kwestie prawne	20
II. Obowiązkowe ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego	23
01. Obowiązek ubezpieczenia budynków gospodarstwa rolnego	23
02. Przedmiot i zakres obowiązkowego ubezpieczenia budynków rolnych	27
03. Najczęściej spotykane problemy w obowiązkowych ubezpieczeniach budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego	29
III. Dobrowolne ubezpieczenie Agro-Casco	33

Obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego

01

Obowiązek zawarcia ubezpieczenia OC rolnika

Obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolnika z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego jest regulowane przepisami ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych¹. Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych określa zasady zawierania i wykonywania umów obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika, a także sposób kontroli spełnienia obowiązku zawarcia tej umowy oraz konsekwencje jego niespełnienia.

Przepisy ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych stanowią, iż do przeprowadzania kontroli spełnienia obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników jest obowiązany wójt (burmistrz, prezydent miasta) właściwy ze względu na miejsce położenia gospodarstwa rolnego lub miejsce zamieszkania rolnika. Uprawnionym zaś do kontroli jest starosta właściwy ze względu na położenie gospodarstwa rolnego lub miejsce zamieszkania rolnika

i Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny. Jeśli kontrolowany rolnik nie okaże dowodu posiadania ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, organ przeprowadzający kontrolę zawiadamia o tym fakcie Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny.

Kto jest zobowiązany do zawarcia umowy ubezpieczenia?

Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 12 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, **obowiązek zawarcia ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej ciąży na rolniku, czyli osobie fizycznej, w której posiadaniu lub współposiadaniu pozostaje gospodarstwo rolne**. Stosownie do art. 2 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, **za gospodarstwo rolne uważa się obszar użytków rolnych, gruntów pod stawami oraz sklasyfikowanych jako użytki rolne gruntów pod**

¹ Ustawa z dnia 22.05.2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2277)

zabudowaniami, przekraczający łącznie powierzchnię 1,0 ha, jeżeli podlega on w całości lub części opodatkowaniu podatkiem rolnym. W rozumieniu ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych gospodarstwem rolnym jest także obszar takich użytków i gruntów, niezależnie od jego powierzchni, jeżeli jest prowadzona na nim produkcja rolna, stanowiąca dział specjalny w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych. Produkcja rolna, stanowiąca dział specjalny to uprawy w szklarniach i ogrzewanych tunelach foliowych, uprawy grzybów i ich grzybnie, uprawy roślin „in vitro”, fermowa hodowla i chów drobiu rzeźnego i nieśnego, wylęgarnie drobiu, hodowla i chów zwierząt futerkowych i laboratoryjnych, hodowla dżdżownic, hodowla entomofagów, hodowla jedwabników, prowadzenie pasiek oraz hodowla i chów innych zwierząt poza gospodarstwem rolnym.

Kiedy należy zawrzeć umowę ubezpieczenia?

Zgodnie z art. 47 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, co do zasady **obowiązek zawarcia umowy** obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika **powstaje z dniem objęcia gospodarstwa w posiadanie** i w tym dniu rolnik powinien zawrzeć umowę ubezpieczenia. Należy podkreślić, że ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolnika obejmuje szkody związane już z samym posiadaniem gospodarstwa. Dlatego też **nawet w sytuacji, gdy rolnik aktualnie nie prowadzi żadnej działalności rolniczej, takiej jak uprawa roślin czy hodowla zwierząt, musi wykupić ubezpieczenie**. Do szkody może bowiem dojść przy każdej czynności wykonywanej w związku z posiadaniem gospodarstwa.

Na jaki okres zawierana jest umowa ubezpieczenia?

Zgodnie z art. 45 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, **umowę obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników zawiera się na okres 12 miesięcy**. Dwunastomiesięczny okres kończy się z upływem dnia poprzedzającego początkowy dzień okresu ubezpieczenia (tę samą zasadę stosuje się odpowiednio do umowy ubezpieczenia zawartej w tym samym dniu, w którym rozpoczyna się okres ubezpieczenia).

Stosownie do art. 46 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, **jeśli rolnik nie później niż na jeden dzień przed upływem okresu 12 miesięcy, na który została zawarta umowa ubezpieczenia, nie powiadomi na piśmie zakładu ubezpieczeń o jej wypowiedzeniu, uważa się, że została zawarta następna umowa na kolejne 12 miesięcy**. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że od tej zasady przepisy ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych przewidują wyjątki. Jak bowiem stanowi art. 46 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, zawarcie następnej umowy nie nastąpi pomimo braku powiadomienia o wypowiedzeniu dotychczasowej umowy, jeżeli:

1. nie została opłacona określona w umowie składka za mijający okres 12 miesięcy;
2. w przypadku cofnięcia zakładowi ubezpieczeń zezwolenia na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników;
3. w przypadku ogłoszenia upadłości zakładu ubezpieczeń, ogłoszenia lub zarządzenia likwidacji zakładu ubezpieczeń albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości lub umorzenia postępowania upadłościowego.

We wskazanych wyżej przypadkach odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń kończy się z upływem 12 miesięcy. Jednakże, w szczególnym przypadku, gdy w okresie obowiązywania umowy posiadanie gospodarstwa rolnego przejdzie na inną osobę i osoba ta wypowiedzie umowę na piśmie, to odpowiedzialność ubezpieczyciela kończy się z dniem rozwiązania umowy (art.47. ust. 2 w/w ustawy).

Warto także zaznaczyć, że stosownie do art. 46 ust. 1b ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, zakład ubezpieczeń, nie później niż 14 dni przed upływem okresu 12 miesięcy, na który została zawarta umowa obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników, jest zobowiązany do wystania ubezpieczającemu informacji o ubezpieczeniu na kolejny okres ubezpieczenia.

Zgodnie z art. 46 ust. 1c ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, wspomniana informacja powinna zawierać w szczególności:

1. określenie wysokości składki ubezpieczeniowej w przypadku, gdy dojdzie do zawarcia w trybie automatyzmu następnej umowy ubezpieczenia na kolejne 12 miesięcy;
2. pouczenie, że wysokość składki, o której mowa w pkt 1, może ulec zmianie, jeżeli po wystaniu informacji przez zakład ubezpieczeń wyjdą na jaw okoliczności mające wpływ na wysokość składki, oraz wskazanie tych okoliczności;
3. pouczenie o prawie wypowiedzenia dotychczasowej umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników, a także o formie, możliwym sposobie oraz terminie złożenia tego wypowiedzenia;

4. pouczenie o skutkach złożenia wypowiedzenia oraz o skutkach niewypowiedzenia umowy ubezpieczenia.

Informacja, o której wyżej mowa powinna zostać wysłana przez zakład ubezpieczeń w postaci elektronicznej przy wykorzystaniu środka komunikacji elektronicznej, jeżeli przy zawarciu umowy ubezpieczenia ubezpieczający wyraził zgodę na składanie mu oświadczeń w takiej postaci lub w formie pisemnej, w sposób umożliwiający niezwłoczne poinformowanie ubezpieczającego (art. 46 ust. 1d ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych).

Kiedy dochodzi to tzw. „podwójnego ubezpieczenia”?

W praktyce zdarzają się przypadki, gdy posiadacz gospodarstwa rolnego jest równocześnie ubezpieczony w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników w więcej niż w jednym zakładzie ubezpieczeń (tzw. podwójne ubezpieczenie). Do takiej sytuacji może dojść np. przy sprzedaży gospodarstwa rolnego. Należy podkreślić, że wraz z przejściem prawa własności, na nowego właściciela przechodzą również prawa i obowiązki z umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika, zawartej przez dotychczasowego właściciela (art. 47 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych). Zdarza się, że w takim przypadku nabywca gospodarstwa rolnego, nieświadomy wspomnianych skutków prawnych, jakie przeniesienie prawa własności powoduje w zakresie obowiązywania dotychczasowej umowy ubezpieczenia, zawiera nową umowę ubezpieczenia, pomimo posiadania ochrony ubezpieczeniowej wynikającej z umowy zawartej przez poprzedniego właściciela gospodarstwa.

Rozwiązanie, choć niepełne, takiej sytuacji, przewiduje art. 46a ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. Przepis ten stanowi, że **jeśli posiadacz gospodarstwa rolnego w tym samym czasie jest ubezpieczony w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika w dwóch lub więcej zakładach ubezpieczeń, przy czym co najmniej jedna z umów ubezpieczenia została zawarta w trybie automatycznego zawarcia ze względu na brak powiadomienia zakładu ubezpieczeń o wypowiedzeniu dotychczasowej umowy ubezpieczenia, umowa zawarta w tym trybie może zostać przez niego wypowiedziana na piśmie**. Należy pamiętać, że w takim przypadku zakład ubezpieczeń, stosownie do art. 46a ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, może żądać zapłaty składki ubezpieczeniowej za okres, przez który ponosił odpowiedzialność.

Wskazać jeszcze należy, że przepisy ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych normują również sytuację, gdy doszło do zawarcia kilku umów obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika z jednym zakładem ubezpieczeń. Zgodnie z art. 46a ust. 3 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, jeżeli nastąpiło zawarcie kilku umów ubezpieczenia w odniesieniu do tego samego gospodarstwa rolnego i z tym samym okresem ubezpieczenia z jednym zakładem ubezpieczeń, wówczas temu zakładowi ubezpieczeń należy się składka ubezpieczeniowa wyłącznie za jedną umowę ubezpieczenia.

Kiedy zaczyna się i kończy odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń?

Zasadą jest, że odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń z tytułu umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika **rozpoczyna się z chwilą zawarcia umowy i zapłacenia składki ubezpieczeniowej lub jej pierwszej raty** (art. 54 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych). Przepisy prawa przewidują jednak wyjątki od tej zasady i w określonych sytuacjach wskazują inny moment rozpoczęcia się odpowiedzialności ubezpieczyciela. I tak, stosownie do art. 54 ust. 1a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, w przypadku, **gdy nastąpi zawarcie następnej umowy ubezpieczenia na kolejne 12 miesięcy w trybie automatycznym, odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń rozpoczyna się z chwilą jej zawarcia**.

Z kolei **jeśli w umowie ubezpieczenia zakład ubezpieczeń wskazał późniejszy termin płatności składki lub jej pierwszej raty, odpowiedzialność ubezpieczyciela powstaje z chwilą zawarcia umowy** (art. 54 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych).

Ponadto, zgodnie z art. 54 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, możliwe jest określenie w umowie ubezpieczenia innego niż wskazane wyżej terminu początku odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, przy czym może to nastąpić wyłącznie wtedy, gdy umowa jest zawierana:

1. przed objęciem w posiadanie gospodarstwa rolnego, przy czym rozpoczęcie okresu odpowiedzialności nie może nastąpić później niż z chwilą objęcia w posiadanie gospodarstwa rolnego;
2. na okres kolejnych 12 miesięcy przed rozpoczęciem tego okresu, przy czym rozpoczęcie okresu odpowiedzialności nie może nastąpić później niż z upływem okresu, na który została zawarta poprzednia umowa.

Stosownie do art. 55 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń wynikająca z umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników ustaje z chwilą rozwiązania umowy w przewidzianych w przepisach prawa przypadkach.

Kiedy umowa ubezpieczenia ulega rozwiązaniu?

Zgodnie z art. 49 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, umowa obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika ulega rozwiązaniu:

1. z upływem okresu 12 miesięcy, na który została zawarta;
2. z chwilą, kiedy użytki i grunty tracą charakter gospodarstwa rolnego;

3. z dniem zmiany stanu prawnego lub faktycznego powodującego niepodleganie opodatkowaniu podatkiem rolnym albo podatkiem dochodowym od osób fizycznych z tytułu prowadzenia produkcji rolnej stanowiącej dział specjalny;
4. w przypadku wypowiedzenia umowy ubezpieczenia przez nowego posiadacza gospodarstwa rolnego (art. 47 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych);
5. z upływem 3 miesięcy od dnia ogłoszenia upadłości zakładu ubezpieczeń;
6. z dniem odstąpienia przez ubezpieczającego od umowy w trybie określonym w art. 40 ustawy o prawach konsumenta² (dotyczy to umów ubezpieczenia zawieranych na odległość);
7. z dniem wypowiedzenia umowy zgodnie z art. 46a ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (wypowiedzenie umowy w przypadku tzw. podwójnego ubezpieczenia).

Kiedy można ubiegać się o zwrot składki za niewykorzystany okres ubezpieczenia?

Przepisy ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych przewidują przypadki, kiedy można ubiegać się o zwrot składki za niewykorzystany okres ubezpieczenia, tj. za okres, w którym ubezpieczony nie korzystał z ochrony ubezpieczeniowej z określonych powodów. Zgodnie z art. 56 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, zwrot składki za niewykorzystany okres ubezpieczenia przysługuje w przypadku:

1. zmiany stanu prawnego lub faktycznego powodującego niepodleganie opodatkowaniu podatkiem rolnym albo podatkiem dochodowym od osób fizycznych z tytułu prowadzenia produkcji rolnej stanowiącej dział specjalny;

² Ustawa z dnia 30.05.2014 r. o prawach konsumenta (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 287)

2. utraty przez użytki i grunty charakteru gospodarstwa rolnego;
3. rozwiązania umowy ubezpieczenia w związku z jej wypowiedzeniem przez osobę na którą przeszło posiadanie gospodarstwa rolnego – zwrot składki przysługuje wtedy rolnikowi dotychczas posiadającemu gospodarstwo rolne;
4. odstąpienia przez ubezpieczającego od umowy ubezpieczenia w trybie określonym w art. 40 ustawy o prawach konsumenta (dotyczy to umów ubezpieczenia zawieranych na odległość), z zastrzeżeniem, że za okres udzielanej ochrony ubezpieczeniowej ubezpieczający jest zobowiązany zapłacić składkę ubezpieczeniową;
5. rozwiązania umowy ubezpieczenia w związku z jej wypowiedzeniem zgodnie z art. 46a ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (dotyczy to sytuacji tzw. podwójnego ubezpieczenia) – zwrot składki przysługuje z uwzględnieniem prawa zakładu ubezpieczeń do żądania zapłaty składki za okres świadczonej ochrony.

Jeśli chodzi o termin, w jakim zakład ubezpieczeń zobowiązany jest dokonać zwrotu składki za niewykorzystany okres ubezpieczenia, kwestia ta została uregulowana w art. 56 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. Zgodnie z tym przepisem, zwrot składki w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia powinien nastąpić niezwłocznie, jednak nie później niż w terminie 14 dni od dnia wypowiedzenia umowy ubezpieczenia lub w przypadku odstąpienia od umowy od dnia złożenia oświadczenia o odstąpieniu lub też od dnia powzięcia przez zakład ubezpieczeń wiadomości o rozwiązaniu umowy przed upływem okresu, na który została zawarta z innych przyczyn, niż wypowiedzenie lub odstąpienie.

02 Przedmiot i zakres obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika

Stosownie do art. 51 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, **obowiązkowym ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej rolników objęta jest odpowiedzialność cywilna samego rolnika oraz każdej osoby, która pracując w gospodarstwie rolnym w okresie trwania ochrony ubezpieczeniowej, wyrządziła szkodę w związku z posiadaniem przez rolnika tego gospodarstwa rolnego.**

Jak stanowi art. 50 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, z ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników przysługuje odszkodowanie, jeżeli rolnik, osoba pozostająca z nim we wspólnym gospodarstwie domowym lub osoba pracująca w jego gospodarstwie rolnym są obowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z posiadaniem przez rolnika tego gospodarstwa rolnego szkodę, będącą następstwem śmierci, uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia bądź też utraty, zniszczenia lub uszkodzenia mienia. Oznacza to, że **zakład ubezpieczeń wypłaci odszkodowanie zarówno wtedy, gdy szkodę wyrządzi sam rolnik, jak i wówczas, gdy szkoda zostanie spowodowana przez osobę pozostającą z nim we wspólnym gospodarstwie domowym, czy też pracującą w gospodarstwie rolnym.** Osobą pracującą w gospodarstwie jest nie tylko osoba w nim mieszkająca, ale także osoba w nim pomagająca, dokonująca napraw, czy

też świadcząca pomoc sąsiedzką. **Jeśli któraś z tych osób, wykonując czynności związane z gospodarstwem wyrządzi szkodę osobie trzeciej, zakład ubezpieczeń wypłaci odszkodowanie zarówno za szkodę będącą wynikiem uszkodzenia ciała**, (np. przyzna zadośćuczynienie czy zwróci koszty leczenia), **jak i za szkodę na mieniu** (np. odszkodowanie za zniszczoną odzież czy uszkodzony samochód). Zdarzają się jednak sytuacje, gdy przy wykonywaniu prac związanych z posiadaniem gospodarstwa rolnego szkodę poniesie także osoba w nim pracująca. Bywa też, że z winy osoby pracującej w gospodarstwie, szkodę poniesie sam rolnik. W obu tych przypadkach zakład ubezpieczeń również powinien wypłacić odszkodowanie, lecz będzie ono obejmowało jedynie roszczenia związane z uszkodzeniem ciała lub rozstroju zdrowia (np. zadośćuczynienie, zwrot kosztów leczenia czy też renta).

Jeśli gospodarstwo rolne jest w posiadaniu małżonków, każde z nich jest także odpowiedzialne za szkodę powstałą w związku z posiadaniem tego gospodarstwa. Zawarte ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników (tj. posiadaczy gospodarstwa rolnego) obejmuje odpowiedzialność cywilną zarówno żony jak i męża. Mechanizm ten dotyczy nie tylko sytuacji, w której gospodarstwo jest objęte wspólnością majątkową małżonków, ale także

gdy współposiadaczami gospodarstwa są inne osoby – np. rodzeństwo, czy ojciec z córką. Mogą to być również osoby ze sobą niespokrewnione.

W świetle przepisów ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych **jeśli rolnik (posiadacz gospodarstwa) jest odpowiedzialny za szkodę wyrządzoną innemu rolnikowi – posiadaczowi tego samego gospodarstwa, czy też osobie pracującej w jego gospodarstwie albo pozostającej z nim we wspólnym gospodarstwie domowym**, zakład ubezpieczeń będzie ponosić odpowiedzialność gwarancyjną. Podobnie **jeśli szkodę wyrządzi rolnikowi osoba pracująca w jego gospodarstwie lub pozostająca z nim we wspólnym gospodarstwie domowym**. Jednakże w takich przypadkach **odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń** – stosownie do art. 53 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych – **ograniczona jest wyłącznie do szkód na osobie związane z uszkodzeniem ciała lub rozstroju zdrowia**. Potwierdził to Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 09.11.2012 r. (sygn. akt: I ACa 525/12). W myśl tego wyroku, małżonek rolnika może ubiegać się o zadośćuczynienie i odszkodowanie z tytułu szkody odniesionej w związku z posiadaniem gospodarstwa rolnego gdyż brak jest podstaw do wyłączenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń za szkodę na osobie w sytuacji, gdy w związku z prowadzeniem gospodarstwa rolnego poniosła ją osoba będąca współposiadaczem tego gospodarstwa. Z kolei Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 25.02.2016 r. (sygn. akt: I ACa 1266/15) stwierdził, że (podobnie jak przy odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych) wyłączenie odpowiedzialności cywilnej rolników dotyczy jedynie szkód w mieniu, natomiast nie obejmuje szkód wyrządzonych na osobie. Sąd Apelacyjny w Łodzi podkreślił,

że mając na względzie literalne brzmienie przepisu art. 53 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, brak jest podstaw do wyłączenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń za szkodę na osobie w sytuacji, gdy w związku z prowadzeniem gospodarstwa rolnego poniosła ją osoba, będąca posiadaczem tego gospodarstwa.

Umowa obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika przewiduje wypłatę odszkodowania w sytuacji, gdy rolnik lub osoba pracująca w gospodarstwie wyrządzą szkodę, której następstwem jest śmierć, uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia bądź też utrata, zniszczenie lub uszkodzenie mienia. Zgodnie z zasadą pełnego odszkodowania wyrażoną w art. 361 k.c., poszkodowany powinien więc otrzymać kompensatę wszystkich poniesionych szkód, zarówno na osobie, jak i w mieniu. Stosownie do treści powołanego przepisu, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono.

Poszkodowany może więc dochodzić:

1. zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, które jest świadczeniem jednorazowym, pieniężnym i mającym stanowić sposób złagodzenia cierpień fizycznych i psychicznych poszkodowanego (art. 445 k.c. w związku z 444 k.c.);
2. zwrotu wszelkich kosztów związanych z wypadkiem; w praktyce najczęściej są to koszty leczenia i rehabilitacji, koszty opieki, transportu poszkodowanego i jego bliskich, adaptacji mieszkania stosownie do potrzeb poszkodowanego, a także przygotowania go do wykonywania nowego zawodu (art. 444 § 1 k.c.);

3. renty na zwiększone potrzeby, której celem jest zapewnienie poszkodowanemu środków potrzebnych do poprawy jego stanu zdrowia po wypadku (*art. 444 § 2 k.c.*);
 4. zwrotu utraconych dochodów w przypadkach niesprawności po wypadku, skutkujących niemożnością wykonywania pracy czy prowadzenia działalności (*art. 361 k.c.*);
 5. odszkodowania z tytułu poniesionych kosztów, np. na naprawę lub odkupienie uszkodzonej lub utraconej rzeczy;
 6. jeśli uszkodzono pojazd, zwrotu kosztów holowania uszkodzonego pojazdu oraz zwrotu kosztów pojazdu zastępczego (*art. 361 k.c.*);
 7. renty uzupełniającej, która ma stanowić wyrównanie różnicy w dochodach osiągniętych przez poszkodowanego przed wypadkiem w stosunku do dochodów uzyskiwanych przez niego po wypadku (*art. 444 § 2 k.c.*);
 8. jednorazowego odszkodowania (tzw. kapitalizacji renty), które jest uzasadnione w szczególności gdy poszkodowany w następstwie wypadku stał się inwalidą, a jednorazowe świadczenie umożliwi mu wykonywanie innego zawodu, czy też rozpoczęcie prowadzenia działalności gospodarczej, przy czym jeżeli poszkodowany skorzysta z tego świadczenia, traci prawo do renty uzupełniającej (*art. 447 k.c.*);
2. zwrotu kosztów związanych z leczeniem i pogrzebem zmarłego poszkodowanego poniesionych przez członków jego rodziny (*art. 446 § 1 k.c.*);
 3. renty alimentacyjnej, która ma na celu uzupełnienie dochodów osób uprawnionych po śmierci poszkodowanego, wobec których na zmarłym ciążył obowiązek alimentacyjny, a także które za życia wspierał stale i dobrowolnie finansowo, a przemawiają za tym zasady współżycia społecznego (*art. 446 § 2 k.c.*);
 4. zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, które jest świadczeniem jednorazowym, pieniężnym i mającym stanowić sposób złagodzenia cierpień fizycznych.

Ponadto, zgodnie z art. 446² k.c., istnieje możliwość domagania się wypłaty zadośćuczynienia z tytułu naruszenia więzi rodzinnej. Jak stanowi ww. przepis sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny poszkodowanego w razie ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia, skutkującego niemożnością nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. Chodzi tu o przypadki, w których członek rodziny żyje, ale nie ma z nim żadnego kontaktu lub jest on mocno ograniczony, a leczenie nie rokuje znaczącej poprawy (tzw. stan terminalny).

Stosownie do art. 52 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, **odszkodowanie w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika ustala się i wypłaca w granicach odpowiedzialności cywilnej osoby odpowiedzialnej, najwyżej jednak do ustalonej w umowie sumy gwarancyjnej. Suma gwarancyjna nie może być niższa niż równowartość w złotych:**

W sytuacji, gdy wskutek działań rolnika lub osoby pracującej w jego gospodarstwie rolnym poszkodowany poniesie śmierć, najbliższy członek rodziny może ubiegać się o wypłatę:

1. stosownego odszkodowania, jeżeli wskutek śmierci poszkodowanego nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej jego najbliższych; chodzi tutaj o szeroko pojęty uszczerbek natury ekonomicznej, występujący po stronie najbliższych po śmierci poszkodowanego (*art. 446 § 3 k.c.*);

- w przypadku szkód na osobie: 5.210.000,00 euro w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem bez względu na liczbę poszkodowanych
- w przypadku szkód w mieniu: 1.050.000,00 euro w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem bez względu na liczbę poszkodowanych – ustalana przy zastosowaniu kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski obowiązującego w dniu wyrządzenia szkody.

Jakie bywają wyłączenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń w obowiązkowym ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej rolnika?

Jak w przypadku każdego ubezpieczenia, obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolnika również zawiera katalog wyłączeń odpowiedzialności gwarancyjnej zakładu ubezpieczeń. Zgodnie z art. 53 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych zakład ubezpieczeń nie odpowiada za szkody:

1. w mieniu, wyrządzone rolnikowi przez osoby pracujące w jego gospodarstwie rolnym lub pozostające z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym albo osobom pozostającym z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub pracującym w jego gospodarstwie rolnym;
2. spowodowane przeniesieniem chorób zakaźnych nie pochodzących od zwierząt;
3. w mieniu, spowodowane wadą towarów dostarczonych przez osobę objętą ubezpieczeniem albo wykonywaniem usług; jeżeli wskutek tych wad nastąpiła szkoda na osobie, zakład ubezpieczeń nie ponosi odpowiedzialności tylko wtedy, gdy osoba objęta ubezpieczeniem wiedziała o tych wadach;

4. powstałe wskutek uszkodzenia, zniszczenia, utraty lub zaginięcia rzeczy wypożyczonych lub przyjętych przez osobę objętą ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej rolników do użytkowania, przechowania lub naprawy;
5. polegające na utracie gotówki, biżuterii, dzieł sztuki, papierów wartościowych, wszelkiego rodzaju dokumentów oraz zbiorów filatelistycznych, numizmatycznych i innych;
6. polegające na zanieczyszczeniu lub skażeniu środowiska;
7. wynikłe z kar pieniężnych, grzywnien sądowych i administracyjnych, a także kar lub grzywnien związanych z należnościami wobec budżetu państwa.

Jakie są warunki przyjęcia odpowiedzialności gwarancyjnej ubezpieczyciela?

Należy podkreślić, że przyjęcie przez zakład ubezpieczeń odpowiedzialności gwarancyjnej uzależnione jest od spełniania określonych warunków. Przede wszystkim muszą zaistnieć przesłanki, pozwalające na przypisanie rolnikowi lub osobie pracującej w jego gospodarstwie odpowiedzialności cywilnej za zaistniałe zdarzenie.

Odpowiedzialność gwarancyjna ubezpieczyciela może powstać w wyniku:

- działania, tj. wykonania przez rolnika lub osobę pracującą w gospodarstwie jakichś czynności, które doprowadziły do szkody, np. nieprawidłowe przepędzanie stada bydła,
- zaniechania, tj. niepodjęcia działań niezbędnych dla uniknięcia szkody, może to być np. nienaprawienie dachu, w wyniku czego spadające deski czy dachówki spowodują szkodę.

Powstanie odpowiedzialności rolnika – a co za tym idzie również odpowiedzialności gwarancyjnej zakładu ubezpieczeń – zależy także od tego, czy pomiędzy działaniem lub zaniechaniem rolnika lub osoby pracującej w gospodarstwie bądź też pozostającej z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie a powstałą szkodą istnieje związek funkcjonalny, a więc czy działanie lub zaniechanie, z którego wynikała szkoda ma związek z posiadaniem gospodarstwa rolnego.

Jakie pojazdy należące do rolnika są ubezpieczone?

Odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń na podstawie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika obejmuje także szkody powstałe w związku z ruchem rolniczych pojazdów wolnobieżnych, użytkowanych przez rolników w związku z posiadaniem gospodarstwa rolnego (są to np. kombajny). W tym miejscu warto zaznaczyć, że w ramach swojej działalności Rzecznik Finansowy spotkał się z pytaniami, czy posiadacz np. kombajnu, który ma zamiar poruszać się tym pojazdem poza obrębem gospodarstwa rolnego (wyjechać na drogę publiczną), powinien wykupić polisę obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych. W związku z tym należy stwierdzić, że przepisy prawa takiego obowiązku nie nakładają na rolnika. **Szkody związane z ruchem rolniczego pojazdu wolnobieżnego (np. kombajnu), będą pokryte w ramach umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika, bez względu na miejsce powstania szkody.** Wynika to z art. 50 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, zgodnie z którym z obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika przysługuje odszkodowanie również za szkody powstałe w związku

z ruchem pojazdów wolnobieżnych będących w posiadaniu rolnika i użytkowanych w związku z posiadaniem gospodarstwa rolnego. Podkreślić jednocześnie należy, że **do kategorii pojazdów wolnobieżnych nie zalicza się ciągnika rolniczego. Dlatego też rolnik, który jest posiadaczem takiego pojazdu musi dodatkowo zawrzeć umowę obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych.** Należy także zaznaczyć, że szkody wynikające z użytkowania wszelkich maszyn połączonych z ciągnikiem, np. prasy do słomy czy kosiarki, będą pokrywane z obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych.

Kiedy szkoda zostanie uznana za związaną z posiadaniem gospodarstwa rolnego?

Dla przyjęcia przez zakład ubezpieczeń odpowiedzialności gwarancyjnej w ramach umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika konieczne jest spełnienie warunku, aby szkoda miała związek z posiadaniem przez rolnika gospodarstwa rolnego. Dla powstania tej odpowiedzialności nie ma natomiast znaczenia miejsce, w którym doszło do szkody. Nierzadko zdarza się, że zakłady ubezpieczeń odmawiają zakwalifikowania powstałej szkody jako szkody związanej z posiadaniem gospodarstwa, uznając ją za szkodę związaną z życiem prywatnym rolnika. Jak zauważył Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 07.03.2013 r. (sygn. akt: I ACa 880/12), kluczowe znaczenie dla określenia zakresu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika ma użycie przez ustawodawcę sformułowania „szkoda związana z posiadaniem gospodarstwa rolnego”. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku oznacza to, że ubezpieczenie nie obejmuje całej odpowiedzial-

ności cywilnej osób objętych ubezpieczeniem, lecz jedynie odpowiedzialność za szkody związane z posiadaniem gospodarstwa rolnego, co z kolei oznacza, iż **ubezpiaczyciel nie będzie odpowiadał za szkody związane z inną sferą aktywności osoby ubezpieczonej, w tym za szkody związane z prowadzeniem przez ubezpieczonego innej działalności niż rolnicza, czy też ze sferą jego życia prywatnego.** W praktyce zdarza się, że rozgraniczenie tych sfer bywa trudne. Dlatego też **rozstrzygnięcie kwestii, czy szkodę można zakwalifikować jako powstałą w związku z posiadaniem gospodarstwa rolnego czy też nie, wymaga dokonania dokładnej analizy stanu faktycznego i zbadania całokształtu okoliczności sprawy.**

W praktyce nierzadko można się spotkać z przypadkami kwestionowania przez zakłady ubezpieczeń swojej odpowiedzialności gwarancyjnej za szkody powstałe np. przy remoncie budynku mieszkalnego, znajdującego się na terenie gospodarstwa rolnego. Z faktu, że przedmiotem remontu jest budynek mieszkalny, ubezpieczyciele wywodzą wniosek, iż powstała szkoda nie jest związana z posiadaniem gospodarstwa, lecz ze sferą życia prywatnego rolnika. Kwestię tę rozstrzygnął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14.12.1998 r. (sygn. akt: III CKN 71/98). Sąd Najwyższy stwierdził, że wynikająca z art. 415 k.c. **odpowiedzialność rolnika wobec osoby pracującej w jego gospodarstwie występuje także wtedy, gdy osoba ta wykonuje czynności związane z remontem budynku mieszkalnego znajdującego się w go-**

spodarstwie. Zdaniem Sądu Najwyższego dom mieszkalny jest siedliskiem rolnika, a zabudowania gospodarstwa miejscem przebywania zwierząt i składowania narzędzi. Dlatego też bieżące naprawy zabudowań czy remonty, są czynnościami ściśle związanymi z posiadaniem gospodarstwa rolnego. Ponadto szkody powstałe przy tych czynnościach nie zostały wymienione w katalogu zdarzeń wyłączonych z zakresu ochrony ubezpieczeniowej.

Podkreślić należy, że zgodnie z dominującą linią orzecniczą, sądy zwracają uwagę na fakt, iż na rolniku ciąży obowiązek zapewnienia bezpiecznych warunków pracy osobom pracującym w jego gospodarstwie. Warto tu przywołać wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12.02.2002 r. (sygn. akt: I CKN 1483/99). W wyroku tym Sąd Najwyższy stwierdził, że **podstawowym obowiązkiem rolnika jest zapewnienie wszystkim osobom, które wykonują czynności związane z prowadzeniem należącego do niego gospodarstwa rolnego, bezpiecznych warunków pracy** (maksymalnego bezpieczeństwa). Oznacza to że rolnik zobowiązany jest tak zorganizować pracę, żeby pomagające mu osoby, w tym użyczające własnego sprzętu i maszyn, nie były narażone na niebezpieczeństwo wyrządzenia im szkody. Na obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa pracy zwrócił również uwagę Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z dnia 04.04.2013 r. (sygn. akt: I ACa 200/13), potwierdzając **istnienie odpowiedzialności cywilnej rolnika i zasadność roszczeń poszkodowanego w przypadku korzystania z niegwarantujących bezpieczeństwa pracy i niezabezpieczonych urządzeń czy sprzętów.**

Odpowiedzialność za szkody spowodowane przez psa należącego do rolnika

Należy podkreślić, że w praktyce zakładów ubezpieczeń liczne spory wywoływała kwestia szkody wyrządzonej przez psa należącego do ubezpieczonego rolnika (najczęściej tego rodzaju szkody dotyczą uszkodzeń pojazdów, powstałych w następstwie kolizji z psem). Kwestia ta była również przedmiotem wielu postępowań sądowych, przy czym można było dostrzec w tym zakresie rozbieżności w orzecnictwie. W ocenie części sądów – a co za tym za tym idzie, również zakładów ubezpieczeń – szkody wyrządzone przez psa stróżującego w gospodarstwie nie podlegały odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, ponieważ w myśl ustawy o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich³, pies nie jest zwierzęciem gospodarskim. Jednakże znaleźć można także wiele wyroków, w których sądy zajmowały stanowisko przeciwne. Ostatecznie spór co do istnienia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń za szkodę wyrządzoną przez psa wykorzystywanego w gospodarstwie rolnym rozstrzygnął Sąd Najwyższy w podjętej na wniosek Rzecznika Finansowego uchwale z dnia 20.06.2017 r. (sygn. akt: III CZP 114/16). Sąd Najwyższy stwierdził, że przepis art. 50 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych ma również zastosowanie do szkód wyrządzonych przez

psa wykorzystywanego przez rolnika użytkowo w gospodarstwie rolnym. Jak podkreślił Sąd Najwyższy, posiadanie i wykorzystywanie przez rolników psów w gospodarstwach rolnych jest normalną i dość powszechną praktyką w warunkach wiejskich. **Jeżeli zwierzęta te pełnią użytkową rolę w gospodarstwie**, np. pilnują inwentarza, zbiorów lub maszyn i urządzeń wykorzystywanych w tym gospodarstwie, zapewniają jego bezpieczeństwo albo pełnią rolę psów pasterskich, to **tym samym stanowią element gospodarstwa niezbędny do jego funkcjonowania**, a więc pozostają z nim w związku funkcjonalnym. W konsekwencji, **szkody wyrządzone przez takie psy – w przeciwieństwie do szkód spowodowanych przez psy chowane dla przyjemności, a więc domowe – są objęte odpowiedzialnością gwarancyjną zakładu ubezpieczeń**. Tym samym Sąd Najwyższy potwierdził stanowisko prezentowane w tej sprawie przez Rzecznika Finansowego. Ze spadku liczby wpływających do Biura Rzecznika Finansowego skarg dotyczących odmowy wypłaty odszkodowania za szkodę wyrządzoną przez psa wykorzystywanego w gospodarstwie użytkowo wynika, iż obecnie w zdecydowanej większości zakłady ubezpieczeń przyjmują odpowiedzialność gwarancyjną za tego rodzaju szkody.

³ Ustawa z dnia 10.12.2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. z 2021 r. poz. 36)

04 Odpowiedzialność rolnika za zniszczenie upraw na sąsiednim polu

Do Biura Rzecznika Finansowego wpływają również skargi dotyczące odmowy wypłaty odszkodowania za szkody powstałe w następstwie zniszczenia upraw na sąsiednim polu opryskiem wykonywanym przez rolnika na jego gruntach. Odmawiając wypłaty odszkodowania zakłady ubezpieczeń często powołują się na art. 53 pkt 6 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. Zgodnie z tym przepisem zakład ubezpieczeń nie odpowiada za szkody polegające m.in. na zanieczyszczeniu lub skażeniu środowiska. Zakłady ubezpieczeń wskazują także na art. 3 pkt 49 ustawy Prawo ochrony środowiska⁴, który definiuje zanieczyszczenie jako *„emisję, która może być szkodliwa dla zdrowia ludzi lub stanu środowiska, może powodować szkodę w dobrach materialnych, może pogarszać walory estetyczne środowiska lub może kolidować z innymi, uzasadnionymi sposobami korzystania ze środowiska”*. Zdaniem zakładów ubezpieczeń, ponieważ poszkodowany rolnik na skutek emisji środka chemicznego stosowanego w oprysku przez sąsiada poniósł szkodę w dobrach materialnych w postaci zniszczenia upraw, doszło do zanieczyszczenia środowiska, co w świetle przepisów ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, wyłącza odpowiedzialność gwarancyjną ubezpieczyciela w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika. Przyjmując taki tok rozumowania należałoby

uznać, że używanie przez rolnika środka chemicznego niszczącego chwasty, które zgodnie z definicją środowiska zawartą w art. 3 pkt 39 ustawy Prawo ochrony środowiska są również elementem środowiska, jest zanieczyszczeniem lub skażeniem środowiska. Tak jak niszczenie chwastów w drodze prawnie dozwolonej emisji dopuszczalnego do obrotu środka chemicznego nie jest – bo z oczywistych względów być nie może – uznane za zanieczyszczenie lub skażenie środowiska, które przecież zagrożone jest karą, tak i zniszczenie sąsiednich upraw na skutek tej samej, prawnie dozwolonej emisji tego samego dopuszczonego środka chemicznego, za zanieczyszczenie lub skażenie środowiska również uznane być nie może. Na marginesie należy zauważyć, że potraktowanie stosowania dopuszczonych środków chemicznych w celu zniszczenia chwastów jako zanieczyszczenie lub skażenie środowiska oznaczałoby zgodę Państwa – poprzez dopuszczenie tych środków do obrotu – na działania zabronione i obłożone sankcjami karnymi. W związku z tym Rzecznik Finansowy stoi na stanowisku, że **szkody polegające na zniszczeniu upraw na sąsiednim polu opryskiem wykonywanym przez rolnika na jego gruntach, powinny być objęte ochroną ubezpieczeniową w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika.**

⁴ Ustawa z dnia 27.04.2021 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 późn. zm.)

05

Termin wypłaty odszkodowania

Stosownie do art. 14 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, **w przypadku ubezpieczeń obowiązkowych, w tym również obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika, termin ten wynosi 30 dni od dnia zawiadomienia zakładu ubezpieczeń o powstaniu szkody.** Jeśli w trakcie postępowania likwidacyjnego okaże się, że **w uzasadnionych ze względu na konieczność wyjaśnienia okoliczności mających wpływ na odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń lub wysokość szkody,** wspomniany 30-dniowy termin nie może zostać dotrzymany, **ubezpięzca ma prawo przedłużyć proces likwidacji szkody. Wówczas odszkodowanie musi być wypłacone najpóźniej w terminie 14 dni od dnia, w którym przy zachowaniu należytej staranności wyjaśnienie tych okoliczności było możliwe. Termin likwidacji szkody nie może jednak przekroczyć 90 dni od dnia złożenia zawiadomienia o szkodzie, chyba że ustalenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń albo wysokości odszkodowania zależy od toczącego się postępowania karnego lub cywilnego.**

Jeśli zakład ubezpieczeń nie wypłaci odszkodowania w ustawowym terminie, poszkodowany może domagać się zapłaty odsetek w wysokości ustawowej. W praktyce widać też, że część zakładów ubezpieczeń ignoruje prze-

pis nakładający obowiązek zawiadomienia na piśmie uprawnionego o przyczynach niemożności zaspokojenia jego roszczeń w całości lub części, jak również o przypuszczalnym terminie zajęcia ostatecznego stanowiska względem roszczeń uprawnionego (o takich okolicznościach zakład ubezpieczeń powinien zawiadomić poszkodowanego w ciągu 30 dni od dnia zgłoszenia szkody).

W swojej praktyce Rzecznik Finansowy dostrzega jeszcze jeden istotny problem, związany z procesem likwidacji szkód z obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników. Dotyczy on opóźniania przez zakłady ubezpieczeń wypłaty odszkodowania z powodu niedostarczenia przez sprawcę szkody dokumentów potrzebnych do ustalenia odpowiedzialności gwarancyjnej ubezpieczyciela. Zdaniem Rzecznika Finansowego taka sytuacja nie powinna negatywnie wpływać na pozycję poszkodowanego. Należy podkreślić, że istnieje bogate orzecznictwo stwierdzające, iż obowiązki poszkodowanego w tym zakresie są ograniczone i sprowadzają się w zasadzie do wystąpienia z wnioskiem o odszkodowanie oraz udokumentowania szkody powstałej na skutek wypadku ubezpieczeniowego. Należy także przypomnieć, że zgodnie z art. 29 ust. 1 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej⁵, po zgło-

⁵ Ustawa z dnia 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1130)

szeniu szkody zakład ubezpieczeń zobowiązany jest podjąć postępowanie wyjaśniające w celu ustalenia okoliczności zdarzenia i wysokości szkody. Orzecznictwo potwierdza, że nie można przerzucać takich obowiązków na inne podmioty, w tym zarówno na poszkodowanego, jak i na odpowiedzialnego za szkodę. Sądy wskazują też na obowiązek samodzielnego prowadzenia przez zakład ubezpieczeń postępowania likwi-

dacyjnego przy użyciu dostępnych mu środków, przy czym niekwestionowane jest, że zakład ubezpieczeń, jako profesjonalista, posiada wiele możliwości, żeby ustalić okoliczności zdarzenia i wysokość szkody. Warto przypomnieć, że po otrzymaniu zgłoszenia szkody zakład ubezpieczeń ma określony ustawowo **termin wypłaty odszkodowania**.

Ubezpieczenie gospodarstwa po śmierci rolnika i związane z tym kwestie prawne

Ważnym zagadnieniem praktycznym, z jakim Rzecznik Finansowy spotkał się w swojej działalności jest kwestia dotycząca wpływu śmierci ubezpieczonego posiadacza gospodarstwa rolnego na dalszy byt prawny zawartej przez niego umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika. Należy wyjaśnić, **że w przypadku śmierci właściciela (posiadacza samoistnego) gospodarstwa w trakcie trwania umowy ubezpieczenia, co do zasady umowa będzie obowiązywać do końca okresu, na jaki została zawarta**. W przypadku bowiem dziedziczenia gospodarstwa rolnego, prawa i obowiązki wynikające z tej umowy przechodzą na spadkobierców (art. 47 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych). Nie ma więc konieczności zawarcia nowej umowy ubezpieczenia od razu po śmierci dotychczasowego posiadacza gospodarstwa rolnego. Trwająca umowa chroni bowiem

do końca okresu ubezpieczenia wszystkich obecnych posiadaczy gospodarstwa rolnego. Nowi posiadacze mogą jednak tę umowę wcześniej wypowiedzieć – wówczas umowa nie będzie obowiązywała do końca okresu na jaki została zawarta, lecz rozwiąże się z dniem jej pisemnego wypowiedzenia (art. 47 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych). W takiej sytuacji należy jednak sprawdzić, do kiedy umowa ubezpieczenia jest ważna i pamiętać o zawarciu nowej umowy, jeśli mamy do czynienia ze śmiercią jedyne go właściciela gospodarstwa rolnego. W takim przypadku, z mocy prawa, wyłączona została zasada automatycznego zawarcia kolejnej umowy na okres następnych 12 miesięcy (art. 47 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych). To oznacza, że **jeśli spadkobierca przegapi termin w którym kończy się ubezpieczenie, to nie dojdzie do automatycznego zawarcia**

nowej umowy. Ponieważ do zawarcia umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika zobligowany jest posiadacz gospodarstwa, to spadkobierca – będąc nowym właścicielem (posiadaczem samoistnym) – musi o to zadbać. W przeciwnym wypadku grozi mu nałożenie przez Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny opłaty karnej za brak ubezpieczenia. Ponadto, jeżeli nieubezpieczony posiadacz gospodarstwa wyrządzi szkodę, wówczas odszkodowanie wypłaci Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, który następnie zażąda od posiadacza gospodarstwa zwrotu tej kwoty (jest to tzw. roszczenie regresowe). Powyższe rozważania nie mają zastosowania, jeśli było np. dwóch właścicieli gospodarstwa rolnego i umiera tylko jeden z nich (np. w przypadku śmierci męża, żona nadal pozostaje właścicielem gospodarstwa). Oczywiście jest tak jedynie wówczas, gdy właścicielami są oboje małżonkowie, a nie tylko jedno (np. ze względu na ustanowioną rozdzielność majątkową). Ten sam mechanizm działa także wtedy, gdy współwłaścicielami są np. ojciec i syn. W takiej sytuacji obowiązuje wspomniana „zasada automatyzmu”, a więc po zakończeniu okresu ubezpieczenia dochodzi do zawarcia kolejnej umowy ubezpieczenia, za którą drugi właściciel musi opłacić składkę. Należy przy tym pamiętać, że **nie jest dopuszczalne – i ryzykowne z punktu widzenia klienta zakładu ubezpieczeń – zawieranie kolejnej umowy „na osobę zmarłą”, tj. na dotychczasowego, zmarłego posiadacza gospodarstwa. Nawet jeśli ubezpieczyciel zaakceptuje zawarcie takiej umowy, to nie można wykluczyć, że w przypadku powstania szkody, będzie się starał wykazać, iż umowa nie została skutecznie zawarta.** W takiej sytuacji zakład ubezpieczeń co najwyżej zwróci składkę,

ale posiadacz gospodarstwa będzie pozbawiony ochrony ubezpieczeniowej i za zaistniałą szkodę zapłaci z własnych środków.

Do Rzecznika Finansowego trafiają też pytania dotyczące tego, kto powinien pokryć koszty ubezpieczenia za okres przed działem spadku. Trzeba pamiętać, że już **w momencie otwarcia spadku, czyli w chwili śmierci spadkodawcy, zmienia się właściciel gospodarstwa** – następuje bowiem dziedziczenie ustawowe według zasad zawartych w przepisach kodeksu cywilnego. W praktyce oznacza to, że od tego momentu **na nowego właściciela (lub właścicieli) gospodarstwa rolnego przechodzą prawa i obowiązki wynikające z umowy ubezpieczenia, w tym obowiązek zapłacenia np. nieopłaconej przez zmarłego raty składki. Obowiązek ten spoczywa na wszystkich spadkobiercach, przy czym opłacenie składki przez jednego z nich, zwalnia pozostałych z tego obowiązku.** W takiej sytuacji spadkobiercy mogą się odpowiednio między sobą rozliczyć. Podobnie, jeśli kończy się poprzednia umowa – nowy właściciel (lub właściciele) gospodarstwa musi zawrzeć nową umowę ubezpieczenia. **W przypadku, gdy jest kilku współwłaścicieli, umowę ubezpieczenia może zawrzeć tylko jeden z nich. Istotne jest, że nie trzeba, a czasami nawet nie wolno czekać na potwierdzenie nabycia spadku. Niezależnie od tego, kto w postępowaniu spadkowym zostanie ostatecznie wskazany jako właściciel gospodarstwa, do momentu działu spadku wszyscy spadkobiercy są zobowiązani do posiadania ochrony ubezpieczeniowej.**

Umowę obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika może zawrzeć każdy z nowych właścicieli (posiadaczy) i wy-

starczy, gdy zrobi to jeden z nich. Najczęściej jest to osoba, w której faktycznym posiadaniu w danym momencie znajduje się gospodarstwo rolne. Osoba zawierająca umowę nie musi być właścicielem gospodarstwa. Jeśli umowa ubezpieczenia wygaśnie, a nowa zostanie zawarta kilka miesięcy po tym terminie (np. po zakończeniu postępowania spadkowego), to Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, powziąwszy taką informację, zwróci się do posiadacza gospodarstwa, (który – przypomnijmy – z dniem nabycia spadku przejmuje prawa i obowiązki związane z posiadaniem gospodarstwa) o uiszczenie opłaty karnej. Warto też podkreślić, że opłata karna

nie jest jedyną sankcją za niespełnienie obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolnika. Jeśli zdarzy się sytuacja, w której szkoda mogłaby być pokryta z tego ubezpieczenia, a ubezpieczenie nie zostało wykupione, to poszkodowany otrzyma odszkodowanie z Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego, po czym UFG zażąda zwrotu tej kwoty zarówno od posiadacza gospodarstwa, który nie zawarł umowy ubezpieczenia, jak i od osoby, która szkodę wyrządziła. Uregulowanie należności przez jedną z tych osób zwalnia drugą z tego obowiązku.

Obowiązkowe ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego

Wprowadzenie powszechnego obowiązku ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego (dalej też: budynków rolniczych) należy postrzegać jako pozytyw z punktów widzenia rolników, dla których gospodarstwo rolne jest nie tylko miejscem, gdzie żyją, lecz często także źródłem utrzymania całej rodziny. Podobnie jak w przypadku obowiązkowego ubezpieczenia

OC rolnika, zasady zawierania i wykonywania umów obowiązkowego ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych, także zostały uregulowane przepisami ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczeń Komunikacyjnych⁶.

01 Obowiązek ubezpieczenia budynków gospodarstwa rolnego

Obowiązek ubezpieczenia dotyczy jedynie tych budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego, których powierzchnia ma powyżej 20 m², posiadających fundamenty i dach oraz trwale związanych z gruntem i wydzielonych z przestrzeni za pomocą przegród budowlanych. Ubezpieczeniem należy objąć wszystkie budynki znajdujące się w go-

spodarstwie rolnym, które spełniają powyższe kryteria, a więc zarówno budynki mieszkalne, jak i gospodarcze.

Zgodnie z art. 59 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych – rolnik jest obowiązany zawrzeć umowę ubezpieczenia budynku wchodzącego w skład gospodarstwa rolnego, zwanego

⁶ Ustawa z dnia 22 maja 2003 o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczeń Komunikacyjnych (Dz. U. z 2022 r., poz. 621),

dalej „budynkiem rolniczym”, od ognia i innych zdarzeń losowych. Zgodnie zaś z definicją zawartą w art. 2 ust.1 pkt 2 ustawy - budynek wchodzący w skład gospodarstwa rolnego, czyli budynek rolniczy – to obiekt budowlany o powierzchni powyżej 20 m² określony w art. 3 pkt 2 ustawy Prawo budowlane⁷, będący w posiadaniu rolnika. Przywołany tutaj przepis Prawa budowlanego określa, że budynek musi być trwale związany z gruntem, wydzielony z przestrzeni za pomocą przegród budowlanych oraz mieć fundamenty i dach.

Warto wiedzieć, że **obowiązkowe ubezpieczenie budynków dotyczy tylko murów i instalacji związanych z budynkiem, powłok malarskich oraz tynków**, ale nie dotyczy stałych elementów wyposażenia takich jak np.: armatura sanitarna, wbudowane szafy wnękowe czy baterie słoneczne. Takie stałe elementy można ubezpieczyć osobno w ramach ubezpieczenia dobrowolnego. Warto również pomyśleć o mieniu ruchomym znajdującym się we wnętrzu budynków tj. na przykład sprzęcie AGD, RTV, czy meblach, ponieważ za utratę lub zniszczenie tych przedmiotów ubezpieczyciel nie wypłaci odszkodowania z polisy obowiązkowej budynku. Mienie ruchome można natomiast ubezpieczyć od zdarzeń losowych oraz kradzieży z włamaniem i rabunku na warunkach dobrowolnych.

Kto podlega obowiązkowi ubezpieczenia?

Zgodnie z przepisami ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych - ubezpieczenie budynków rolniczych to obowiązkowe ubezpieczenie dla każdego posiadacza gospodarstwa rolnego (osoby fizycznej), który **ma obowiązek ubezpieczyć budynki wchodzące w skład swojego**

gospodarstwa rolnego na wypadek ognia i innych zdarzeń losowych, jeśli:

- a. **powierzchnia gospodarstwa rolnego (rozumianego jako** obszar użytków rolnych, gruntów pod stawami oraz sklasyfikowanych jako użytki rolne gruntów pod zabudowaniami) **przekracza więcej niż 1,0 ha** i podlega w całości lub części opodatkowaniu podatkiem rolnym, lub
- b. na mniejszym (niż wskazany wyżej) obszarze takich użytków i gruntów, jest prowadzona produkcja rolna, stanowiąca dział specjalny w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych (**vide art. 2 ust. 1 pkt 4 ustawy**),

Każda osoba fizyczna zajmująca się działalnością rolniczą, posiadająca areał użytków rolnych przekraczający łącznie 1ha i opłacająca w części lub całości podatek rolny, ma obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia obowiązkowego budynków rolniczych.

Warto wiedzieć, że jeżeli gospodarstwo ma powierzchnię mniejszą niż 1 hektar, a tym samym ubezpieczenie znajdujących się na jego obszarze budynków nie jest obowiązkowe, to posiadacz takiego gospodarstwa może wówczas wykupić zwykłą polisę mieszkaniową i włączyć do niej zabudowania znajdujące się na posesji (w tym np. altany i inne zabudowania tzw. małej architektury, garaż wolnostojący lub w zabudowie, ogrodzenie wraz z bramą wjazdową i furtkami). W zasadniczej części polisa taka chroni mury i ewentualnie elementy stałe domu mieszkalnego i ruchomości domowe, a pozostałe zabudowania znajdujące się na posesji można do niej włączyć wedle własnego uznania

⁷ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 ze zm.),

Jakie budynki nie podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu?

Zgodnie z przywołanym wyżej przepisami, nie podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu:

- budynki o powierzchni poniżej 20 m²,
- budynki, których stan techniczny osiągnął 100% normy zużycia,
- budynki, które nie zostały jeszcze pokryte dachem,
- budynki przeznaczone do rozbiórki na podstawie ostatecznych decyzji właściwych organów, oraz
- namioty i tunele foliowe,

Kiedy powstaje obowiązek zawarcia ubezpieczenia?

Obowiązek ubezpieczenia budynku rolniczego powstaje z dniem pokrycia budynku dachem.

Na jaki okres zawierana jest umowa ubezpieczenia?

Umowy ubezpieczenia budynków rolniczych są zawierane na okres 12 miesięcy i ulegają automatycznemu przedłużeniu na kolejny rok, jeżeli najpóźniej na jeden dzień przed końcem okresu ubezpieczenia nie zostało złożone pisemne wypowiedzenie i składka za polisę była opłacona w całości (vide art. 61 ust. 1 w zw. z art. 62 ust. 1 ustawy).

Jeśli zatem rolnik nie chce kontynuować ubezpieczenia u dotychczasowego ubezpieczyciela i ma zamiar – na kolejny okres 12 miesięcy – podpisać umowę z innym towarzystwem, musi pamiętać o wypowiedzeniu trwającej polisy najpóźniej na dzień przed jej zakończeniem. Inaczej bowiem zostanie ona automatycznie przedłużona na kolejne 12 miesięcy.

Co robić gdy rolnik sprzedaje gospodarstwo rolne?

W momencie, gdy rolnik sprzedaje swoje gospodarstwo rolne, obowiązek ubezpieczeniowy przechodzi na nowego właściciela. Przy czym nabywca może korzystać z polisy poprzedniego właściciela do końca okresu, na jaki była ona zawarta.

Ważną informacją dla rolników w takich przypadkach jest również to, że firma ubezpieczeniowa musi zostać poinformowana o zmianie właściciela maksymalnie w terminie 14 dni od dnia dokonania zmiany w posiadaniu gospodarstwa rolnego oraz o danych osoby obejmującej gospodarstwo rolne (art. 64 ust. 1 ustawy). Obowiązek powiadomienia towarzystwa o tej zmianie spoczywa, co do zasady, na poprzednim właścicielu - rolniku dotychczas posiadającym gospodarstwo rolne.

W przypadku, gdy zmiana w posiadaniu gospodarstwa rolnego nastąpiła wskutek śmierci rolnika, wówczas obowiązek zawiadomienia zakładu ubezpieczeń spoczywa na osobie obejmującej gospodarstwo rolne w posiadanie.

W kontekście powyższego warto także wspomnieć, że jeżeli w czasie trwania umowy ubezpieczenia budynków rolniczych – dany budynek przestał spełniać warunki wymagane do objęcia go ubezpieczeniem, to taki budynek zostaje wyłączony z ubezpieczenia, a suma ubezpieczenia wpisana w polisie zostaje wówczas obniżona o zadeklarowaną przez rolnika do ubezpieczenia wartość tego budynku.

Jak ustalana jest suma ubezpieczenia?

Zgodnie z art. 70 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (...), ubezpieczający ustala sumę ubezpieczenia z zakładem ubezpieczeń odrębnie dla każdego budynku (objętego ubezpieczeniem) i może ona odpowiadać wartości rzeczywistej tego budynku, przez którą rozumie się wartość w stanie nowym w dniu zawarcia umowy, pomniejszoną o stopień zużycia budynku (vide art. 70 ust. 2 pkt 1 ustawy). Taki sposób ustalenia sumy ubezpieczenia przy zawieraniu umowy, ze wskazaniem procentowego stopnia zużycia w odniesieniu do danego budynku warunkuje także wysokość składki za zawarte ubezpieczenie. Określenie stopnia zużycia budynków w chwili zawierania umowy ubezpieczenia służy także celowi, którym jest ustalenie sumy ubezpieczenia stanowiącej górną granicę odpowiedzialności ubezpieczyciela (vide art. 70-71 ustawy).

Mając powyższe na uwadze, za nieuzasadnione zatem należy uznać praktyki Ubezpieczycieli – stosowane przy likwidacji szkód w ramach przedmiotowego ubezpieczenia – polegające na ponownym odliczeniu od wartości szkody zużycia budynków objętych ubezpieczeniem podczas wyceny szkody, co w konsekwencji prowadzi do nieuzasadnionego zaniżenia odszkodowania. Ustalenie sumy ubezpieczenia w polisie według wartości rzeczywistej budynku (z uwzględnieniem stopnia zużycia budynku rolniczego), a następnie pomniejszenie wysokości szkody o taki sam procent zużycia budynku, pozostaje w sprzeczności z podstawowymi zasadami odpowiedzialności odszkodowawczej, określonymi w art. 361 § 1 i 2 k.c. oraz w art. 13 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (...). Takie działanie prowadzi nie

tylko do nieuzasadnionego pokrzywdzenia osoby poszkodowanej, ale także stanowi nieuprawnione wzbogacenie ubezpieczyciela kosztem poszkodowanego (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 1 grudnia 2017 r., I ACa 1728/16).

Jak ustalana jest wartość budynków?

Stosownie do brzmienia art. 73 ust. 3 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych suma ubezpieczenia może być ustalona na podstawie cenników stosowanych przez zakład ubezpieczeń do szacowania wartości budynków. Jest to najczęstszy sposób ustalania sumy ubezpieczenia, tj. wartości rzeczywistej budynku.

Jaka jest wysokość kary za brak ubezpieczenia budynków rolniczych?

Należy pamiętać, że za brak zawarcia umowy obowiązkowego ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego grozi kara. Zgodnie z art. 88 ust. 2 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych – kara finansowa jest w takim wypadku równa wysokości 1/4 minimalnego wynagrodzenia za pracę.

Stosownie do brzmienia art. 84 ust. 4 pkt 1 i 2 ustawy posiadanie przedmiotowego ubezpieczenia mogą skontrolować: wójt, burmistrz, prezydent miasta lub starosta właściwy ze względu na lokalizację gospodarstwa rolnego lub zamieszkania rolnika.

02

Zakres obowiązkowego ubezpieczenia budynków rolnych

Budynki – zgodnie z zakresem ochrony określonym w art. 67 ust. 1 ustawy – ubezpieczone są od skutków zdarzeń takich jak: ogień, huragan, powódź, podtopienie, deszcz nawalny, grad, opady śniegu, piorun, eksplozja, obsunięcie się ziemi, tąpnięcie, lawina i upadek statku powietrznego.

W świetle zapisów ustawy (vide art. 67 ust. 2), za szkody spowodowane przez:

- 1. Ogień** – uważa się szkody powstałe w wyniku działań ognia, który przedostał się poza palenisko lub powstał bez paleniska i rozszerzył się o własnej sile,
- 2. Huragan** – uważa się szkody powstałe w wyniku działania wiatru o prędkości nie mniejszej niż 24 m/s, którego działanie wywołuje masowe szkody⁸,
- 3. Powódź** – uważa się szkody powstałe wskutek zalania terenów w następstwie podniesienia się poziomu wody w korytach wód płynących lub stojących,
- 4. Podtopienie** – uważa się szkody powstałe wskutek zalania terenów w wyniku deszczu nawalnego lub spływu wód po zboczach lub stokach na terenach górskich i falistych,
- 5. Deszcz nawalny** – uważa się szkody powstałe w wyniku opadów deszczu o współczynniku wydajności co najmniej 4,
- 6. Grad** – uważa się szkody powstałe wskutek opadu atmosferycznego składającego się z bryłek lodu.
- 7. Opady śniegu** – uważa się szkody powstałe w wyniku opadów śniegu przekraczających 85% wartości charakterystycznej (normowej) obciążenia śniegiem gruntu, właściwej dla strefy, w której znajduje się ubezpieczony budynek, określonej według obowiązującej normy polskiej „Obciążenie śniegiem”⁹.

⁸ Pojedyncze szkody uważa się za spowodowane przez huragan, jeżeli w najbliższym sąsiedztwie stwierdzono działanie huraganu

⁹ Warunkiem uznania szkody za spowodowaną opadami śniegu jest, aby przynajmniej jedna stacja meteorologiczna Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej, zlokalizowana na terenie tej samej strefy lub strefy o niższej wartości charakterystycznej obciążenia śniegiem w promieniu 100 km od ubezpieczonego budynku, zmierzyła ciężar pokrywy śnieżnej przekraczający 85% wartości charakterystycznej (normowej) właściwej dla miejsca lokalizacji budynku

¹⁰ Za szkody spowodowane eksplozją uważa się również szkody powstałe wskutek implozji, polegające na uszkodzeniu zbiornika lub aparatu próżniowego ciśnieniem zewnętrznym

8. **Eksplozję** – uważa się szkody powstałe w wyniku gwałtownej zmiany stanu równowagi układu z jednoczesnym wyzwoleniem się gazów, pyłów lub pary, wywołane ich właściwością rozprzestrzeniania się w odniesieniu do naczyń ciśnieniowych i innych tego rodzaju zbiorników¹⁰,
9. **Obsunięcie się ziemi** – uważa się szkody spowodowane przez zapadanie się ziemi (tj. powstałe wskutek obniżenia się terenu z powodu zawalenia się podziemnych pustych przestrzeni w gruncie) oraz usuwanie się ziemi (tj. szkody powstałe wskutek ruchów ziemi na stokach),
10. **Piorun** – uważa się szkody będące następstwem uderzenia pioruna.
11. **Tapnięcie** – uważa się szkody powstałe wskutek wstrząsów podziemnych, spowodowanych pęknięciem skał, wywołanych naruszeniem równowagi sił w tych skałach.
12. **Lawinę** – uważa się szkody powstałe wskutek gwałtownego zsuwania się lub staczania ze zboczy górskich lub falistych: mas śniegu, lodu, skał, kamieni, ziemi lub błota,
13. **Upadek statku powietrznego** – uważa się szkody powstałe wskutek katastrofy bądź przymusowego lądowania samolotu silnikowego, bezsilnikowego lub innego obiektu latającego, a także spowodowane upadkiem ich części lub przewożonego ładunku,

Należy pamiętać, że większość towarzystw proponuje możliwość zawarcia przedmiotowego ubezpieczenia w zakresie szerszym, niż przewiduje ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych. Powyższe oznacza w praktyce, że oprócz obowiązkowego (ochrony) wynikającego z art. 67 ust. 1 ustawy, polisa może zostać rozszerzona o dodatkowe ryzyka dobrowolne, tj. np. dewastacja, przepięcie, upadek drzew czy stłuczenie paneli słonecznych, kolektorów solarnych i ogniw fotowoltaicznych. Oczywiście o ewentualnym rozszerzeniu zakresu ochrony decyduje sam rolnik, któremu zakład ubezpieczeń nie może narzucić takiego wymogu.

Najczęściej spotykane problemy w obowiązkowych ubezpieczeniach budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego

W przypadku roszczeń zgłaszanych w ramach obowiązkowego ubezpieczenia budynków rolniczych, nieprawidłowości zaobserwowane na podstawie skarg kierowanych do Rzecznika Finansowego dotyczą zasadniczo dwóch głównych aspektów, tj.:

1. nieprawidłowości w szacowaniu szkód i ustalaniu wysokości należnego odszkodowania, w tym w szczególności zaniżanie odszkodowania w związku ze stosowaniem przez ubezpieczycieli tzw. podwójnego zużycia technicznego budynków (tzw. podwójna amortyzacja),
2. nieprawidłowości w sposobie procedowania przy likwidacji szkód (np. poprzez przyjęcie błędnej kwalifikacji szkody w budynku) oraz nieprawidłowości w samej ocenie okoliczności, na tle których powstała szkoda, co może skutkować nie tylko zaniżeniem należnego odszkodowania, ale wręcz odmową jego wypłaty,

— PODSTAWA USTALANIA WYSOKOŚCI SZKODY

W przypadku niepodejmowania odbudowy, remontu czy naprawy budynku wysokość szkody ustalana jest na podstawie cenników zakładu ubezpieczeń. Niestety, podobnie jak w przypad-

ku cenników do szacowania wartości budynków, tutaj również nie ma żadnych precyzyjnych wskazań w ustawie, co do autorstwa cenników, rodzaju i źródła danych, na których się opierają. Także wykorzystywane do ustalania wysokości szkody normy zużycia technicznego budynków rolniczych określa sam zakład ubezpieczeń stosownie do przepisów prawa budowlanego, co w konsekwencji może prowadzić do skrajnej arbitralności zakładu ubezpieczeń przy ustalaniu wysokości szkody. Zdarza się często, że w kosztorysach sporządzonych przez zakład ubezpieczeń także i wartość robocizny (tj. samej usługi) pomniejszana jest - o wskaźnik zużycia technicznego, co w ocenie Rzecznika jest nieprawidłową praktyką.

— BŁĘDNA KWALIFIKACJA SZKODY, PRZYJMOWANIE Nieprecyzyjnych I Niejasnych dla ubezpieczonego KRYTERIÓW I ZASAD USTALANIA KWALIFIKACJI SZKODY JAKO CAŁKOWITEJ BĄDŹ CZĘŚCIOWEJ

W praktykach ubezpieczycieli, stosowanych przy likwidacji szkód zgłaszanych w ramach ubezpieczenia budynków rolniczych, można niestety często zaobserwować działania związane z przyjmowaniem nieprecyzyjnych, co działa na

niekorzyść dla poszkodowanego rolnika, kryteriów i zasad ustalania z jakim rodzajem szkody mamy do czynienia (tj. czy doszło w budynku do powstania szkody częściowej czy całkowitej).

Przykładowo, ubezpieczyciel zakwalifikował zniszczony doszczętnie w wyniku huraganu budynek gospodarczy (stodołę) do naprawy, uznając iż uszkodzeniu uległa jedynie część naziemna budynku, co za tym idzie ustalił odszkodowanie na podstawie sporządzonego przez siebie kosztorysu naprawy, pomimo iż budynek uległ całkowitemu zniszczeniu i - jak wykazał w swojej ekspertyzie niezależny rzeczoznawca - budynek nie nadawał się do odbudowy. W takiej sytuacji zasadnym byłoby zatem żądanie przez poszkodowanego rolnika zmiany przyjętej kwalifikacji szkody (częściowej) na całkowite zniszczenie. Wtedy dochodziłoby do wypłaty na jego rzecz zdecydowanie wyższego (aniżeli przy szkodzie częściowej) odszkodowania, tj. zgodnie z określoną w polisie sumą ubezpieczenia.

PODWÓJNA AMORTYZACJA (PODWÓJNY STOPIEŃ ZUŻYCIA TECHNICZNEGO BUDYNKU)

Analizując, kierowane do Rzecznika, skargi poszkodowanych na działalność ubezpieczycieli w zakresie rozliczania szkód w budynkach rolniczych, należy stwierdzić, iż Towarzystwa często dokonują nadinterpretacji wykładni rozszerzającej przepisów ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych (...), tj. w szczególności normy prawnej art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy. W efekcie prowadzi do stosowania przy ustalaniu odszkodowania tzw. podwójnej amortyzacji. Wspomniany przepis art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy, dopuszcza wprawdzie możliwość pomniejszenia

kwoty odszkodowania o stopień zużycia technicznego budynku, ale wyłącznie w przypadku podjęcia przez poszkodowanego odbudowy lub naprawy uszkodzonych budynków, ubezpieczonych w wartości rzeczywistej. Tylko w takim przypadku pomniejszenie takie może faktycznie nastąpić, ale tylko o wskaźnik technicznego zużycia danego budynku, przypadający za okres od dnia objęcia go ubezpieczeniem do dnia powstania szkody. W praktyce jednak, Ubezpieczyciele ignorując powyższe zasady, dokonują wyliczenia odszkodowania stosując pomniejszenie odszkodowania także o wartość stopnia technicznego zużycia budynków liczonych od daty ich budowy, co oznacza w praktyce, zastosowanie w rozliczeniu szkody tzw. podwójnej amortyzacji (podwójnego zużycia technicznego).

Mając na względzie metodykę i sposób ustalania wysokości odszkodowania określony w przywołanym wyżej art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy - nie można zaakceptować sposobu wyliczenia odszkodowania, który zakłada dwukrotne uwzględnienie stopnia zużycia ubezpieczonych budynków, tj. po pierwsze przy ustalaniu sumy ubezpieczenia i po drugie przy ustalaniu wysokości odszkodowania (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 13 czerwca 2017 r., V ACa 443/16).

ODMOWA WYPŁATY ODSZKODOWANIA ZE WZGLĘDU NA ZŁY STAN TECHNICZNY BUDYNKU

W ramach umowy ubezpieczenia budynków rolniczych jednym z ryzyk, z którego wystąpieniem wiąże się odpowiedzialność gwarancyjna zakładu ubezpieczeń -- jest huragan. Definicja ustawowa huraganu zawarta jest w art. 67

ust. 2 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych i stanowi, iż huraganem jest wiatr o prędkości nie mniejszej niż 24 m/s, którego działanie wyrządza masowe szkody; pojedyncze szkody uważa się za spowodowane przez huragan, jeżeli w najbliższym sąsiedztwie stwierdzono działanie huraganu.

Niestety nierzadko zdarza się, iż pomimo wystąpienia wiatru o sile huraganu, zgodnie z przedstawioną definicją ustawową, zakłady ubezpieczeń utrzymują, że do zniszczenia budynku doszło wyłącznie z winy złego stanu technicznego tego budynku. W praktyce oznacza to, że - zdaniem zakładu ubezpieczeń - wprawdzie huragan wystąpił, to jednak nie miał żadnego wpływu na zniszczenie budynku. Takie podejście pozostaje w sprzeczności z przepisami ustawy. Trzeba bowiem zauważyć, iż w opisanej sytuacji mamy do czynienia z przypadkiem, w którym zniszczony budynek, - został przecież objęty ubezpieczeniem, co oznacza, że jego zużycie techniczne na to pozwoliło i przy zawieraniu polisy ubezpieczyciel nie podnosił argumentu w postaci złego stanu technicznego budynku.

W tym miejscu przywołać trzeba art. 73 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, który enumeratywnie wymienia przesłanki wyłączenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń. Zgodnie z tym przepisem zakład ubezpieczeń nie odpowiada za zaistniałe w budynkach rolniczych szkody:

- wyrządzone umyślnie przez ubezpieczającego lub przez osobę, za którą ubezpieczający ponosi odpowiedzialność lub która pozostaje z ubezpieczającym we wspólnym gospodarstwie domowym;
- wyrządzone wskutek rażącego niedbalstwa;

- górnicze w rozumieniu przepisów prawa geologicznego i górniczego;
- powstałe wskutek trzęsienia ziemi.

Jak zatem wynika z powyższego, katalog przesłanek zwalniających zakład ubezpieczeń z odpowiedzialności jest zamknięty i nie obejmuje on złego stanu technicznego budynku.

Innymi słowy, w przypadku wystąpienia ryzyka objętego ustawą, stan techniczny budynku nie wyłącza odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń i tym samym nie może być podstawą do odmowy wypłaty odszkodowania. Zły stan techniczny budynku przesądza jedynie o wartości tego budynku oraz rozmiarze szkód spowodowanych danym żywiołem.

ODMOWA ODSZKODOWANIA ZE WZGLĘDU NA PRZYJĘCIE PRZEZ UBEZPIECZYCIELA, ŻE SZKODA RZEKOMO NIE POWSTAŁA WSKUTEK WYSTĄPIENIA RYZYKA OBJĘTEGO OCHRONĄ UBEZPIECZENIOWĄ

Z przeprowadzonej analizy kierowanych do Rzecznika spraw wynika, że niejednokrotnie zakłady ubezpieczeń odmawiały poszkodowanym rolnikom wypłaty odszkodowań za szkody powstałe w następstwie działania np. huraganu, deszczu nawalnego czy gradu - twierdząc, że szkoda nie została spowodowana żadnym z ryzyk wymienionych w przepisach ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych.

Należy podkreślić, że zgodnie z art. 67 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych szkody powstałe na skutek wystąpienia ww. ryzyk, tj. huraganu, deszczu nawalnego lub gradu ustala się w oparciu

o informacje uzyskane z Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej. W przypadku braku możliwości uzyskania odpowiednich informacji przyjmuje się stan faktyczny i rozmiar szkód świadczący o działaniu tych zjawisk. Niestety bardzo często w takich przypadkach - odmawiając wypłaty odszkodowania - zakłady ubezpieczeń nie przedstawiają informacji uzyskanej z Instytutu Meteorologii

i Gospodarki Wodnej posiłkując się jedynie różnorakimi stronami internetowymi zawierającymi dane pogodowe. Tym samym, należy z całą stanowczością stwierdzić, że w takich przypadkach ubezpieczyciele nie ustalają prawidłowo stanu faktycznego związanego z okolicznościami powstania szkody i nie udowadniają braku przestanek swojej odpowiedzialności umownej.

Dobrowolne ubezpieczenie Agro-Casco

Z prowadzeniem gospodarstwa rolnego wiąże się niewątpliwie wiele ryzyk, w tym związanych chociażby z nagłą awarią sprzętu rolniczego, co zwłaszcza w trakcie trwających żniw może zaburzyć sprawne funkcjonowanie całego gospodarstwa. Agrocasco jest dobrowolnym ubezpieczeniem maszyn rolniczych, a zatem rolnik nie musi z niego korzystać. Warto jednak pamiętać, że w przypadku ewentualnej awarii maszyny, albo wystąpienia innego zdarzenia losowego (np. pożaru) – mając wykupioną polisę agrocasco – rolnik nie pozostaje sam z powstałym problemem, lecz ma możliwość uzyskania pomocy w postaci odszkodowania od zakładu ubezpieczeń, w którym wykupił polisę. Polisa agrocasco może zapewnić ochronę nie tylko w razie zaistnienia zdarzeń losowych, ale także w wypadku kradzieży ubezpieczonych maszyn.

PRZEDMIOT UBEZPIECZENIA

Przedmiotem ubezpieczenia agrocasco mogą być wszystkie sprzęty rolnicze wykorzystywane w gospodarstwie (a więc zarówno maszyny z napędem własnym, bez napędu własnego lub inny sprzęt rolniczy), w tym w szczególności:

- kombajny do zbioru płodów rolnych,
- ciągniki i przyczepy rolnicze,

- rozrzutniki, rozsiewacze, opryskiwacze,
- prasy, kosiarki, wozy paszowe,
- mobilne suszarnie do zboża, sortownice,
- urządzenia rolnictwa precyzyjnego,
- narzędzia i agregaty uprawowe, siewniki i sadzarki.

Należy pamiętać, że ubezpieczenie agrocasco ma charakter dobrowolny, a zatem jest zawierane na podstawie stosowanych przez towarzystwo ubezpieczeń ogólnych warunków (o.w.u.) normujących przedmiot i zakres ubezpieczenia. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ubezpieczenia agrocasco. To w o.w.u. określone są:

- sytuacje, w których ubezpieczyciel wypłaci odszkodowanie
- wyłączenia odpowiedzialności, a więc katalog zdarzeń, w przypadku których nie możemy domagać się pokrycia straty od ubezpieczyciela
- procedury obowiązujące przy wypłacie odszkodowania (np. to, w jaki sposób będzie określona wysokość odszkodowania) i obowiązki stron wynikające z zawartej umowy, w tym rozwiązanie umowy.

Wobec powyższego, rolnik przed zawarciem umowy ubezpieczenia powinien nie tylko otrzymać dokument o.w.u., bym móc się z nimi samodzielnie zapoznać, ale także powinien

zostać poinformowany przez profesjonalistę (np. agenta lub przedstawiciela zakładu ubezpieczeń) przynajmniej o treści tych zapisów o.w.u, które z punktu widzenia klienta są dla niego kluczowe (informacja o najważniejszych cechach produktu może również zostać przekazana w postaci dodatkowego dokumentu tzw. Karty Produktu Ubezpieczeniowego).

ZAKRES OCHRONY

W praktyce (w zależności od wybranego wariantu ubezpieczenia), w ramach dobrowolnej polisy agrocasco rolnik może wykupić ochronę maszyn rolniczych od szkód powstałych w następstwie:

- **zdarzeń losowych** (np. pożaru, uderzenia pioruna, deszczu nawalnego, gradu, huraganu, lawiny, upadku drzew, zapadania się ziemi),
- **awarii i kradzieży** (w tym kradzieży z włamaniem lub rabunku),
- **zderzenia maszyny rolniczej** z osobą, inną maszyną rolniczą, pojazdem lub zwierzęciem,

Niektóre towarzystwa oferują ponadto opcje dodatkowe w postaci możliwość rozszerzenia udzielanej ochrony o szkody powstałe w wyniku, np. transportu płodów rolnych. Najczęściej maszyny rolnicze mogą być objęte ochroną ubezpieczeniową w bardzo szerokim zakresie sytuacji, tj.: podczas postoju lub parkowania, podczas wykonywania prac polowych czy podczas przemieszczania się między obszarami gospodarstwa rolnego ubezpieczonego rolnika lub do miejsca wykonywania przez niego prac polowych.

Ponadto niektóre towarzystwa w ramach tzw. pakietu agrocasco oferują także możliwość zawarcia dodatkowo umowy ubezpieczenia:

- szyb sprzętu rolniczego,
- następstw nieszczęśliwych wypadków operatorów i pasażerów sprzętu rolniczego.

SUMA UBEZPIECZENIA

Suma ubezpieczenia określa maksymalną kwotę, do jakiej odpowiada zakład ubezpieczeń.

Ważne zatem, aby odzwierciedlała ona rzeczywistą wartość ubezpieczonego przedmiotu. Przykładowo jeżeli ciągnik wart jest np. 150 tys. zł i ulegnie całkowitemu zniszczeniu, a w polisie została wpisana suma ubezpieczenia 120 tys. zł, to tylko taką maksymalnie kwotę odszkodowania poszkodowany rolnik będzie mógł uzyskać od zakładu ubezpieczeń.

Prawie za to samo odpowiadają limity odpowiedzialności przy agrocasco. Mogą one określać od jakiej kwoty maksymalnej ubezpieczyciel umawia się wypłacić odszkodowanie lub opisują tę maksymalną wartość w procentach. Przykładowo towarzystwo wprowadza np. udział własny ubezpieczającego w wysokości 10 % ustalonego odszkodowania, nie mniej niż 500 zł, w szkodach powstałych na skutek: pożaru powstałego poza siedliskiem czy kradzieży części sprzętu rolniczego.

Należy jednocześnie pamiętać, że na koszt składki, jaką rolnik zapłaci za ubezpieczenie agrocasco wpływ ma szereg czynników, w szczególności takich jak: wartość maszyny, jej rodzaj, rok produkcji, ale także liczba szkód, jakie ew. rolnik miał w ostatnich latach.

KIEDY UBEZPIECZYCIEL NIE WYPŁACI ODSZKODOWANIA?

Wyłączenia odpowiedzialności danego ubezpieczyciela są zapisane w treści OWU. Można jednak wymienić najczęstsze przyczyny odmowy wypłaty odszkodowania, które dotyczyć będą szkód:

- wyrządzonych przez ubezpieczonego rolnika umyślnie,
- powstałych w wyniku nieprzestrzegania przez rolnika przepisów o ochronie przeciwpożarowej czy ochronie środowiska,
- spowodowanych niewłaściwą eksploatacją maszyn rolniczych,

W przypadku ubezpieczenia maszyn rolniczych - w ramach agrocasco - należy także pamiętać o ich właściwym zabezpieczeniu przed kradzieżą. Bowiem **jeśli ubezpieczone maszyny rolnicze nie zostaną właściwie zabezpieczone przed kradzieżą, to wówczas ubezpieczyciel, może odrzucić zgłoszone roszczenia i nie wypłacić odszkodowania.** Aby spełnić warunek właściwego zabezpieczenia należy np. trzymać ubezpieczony sprzęt rolny w budynkach, w których drzwi są bezpośrednim zabezpieczeniem przed wejściem do środka.

Rzecznik Finansowy

www.rf.gov.pl